

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē niḡamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkīyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē
॥ ēkasaptatitamah sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkasaptatitamah sargaḥ ॥

sēnayā saha bharatasya rathēna yātrāmārgē vividhāni
sthānāni samullaṅghya tasyōjihānāyāṃ
nagaryāmēkasminnudyānē pravēśastatra sēnāṃ śanaiḥ
śanairāgantumādiśya svayaṃ rathēna tivravēgāt puraḥsṛtya
sālavanamatikramyāyōdhyānikaṭē gamanaṃ tataśca ayōdhyāyā
duravasthāṃ darśaṃ darśamagrē saraṇaṃ sārathim prati
svīyaṃ duḥkhapūrṇamudgāraṃ prakāṭayya rājabhavanē
pravēśaśca

sa prāṇmukhō rājagṛhā -
dabhiniryāya vīryavān |
tataḥ sudāmāṃ dyutimān
santīryāvēkṣya tāṃ nadīm || 2.71.1 ||

hrādinīm dūrapārāṃ ca
pratyaksrōtastaraṅgiṇīm |
śatadrumataracchrīmān
nadīmikṣvākunandanaḥ || 2.71.2 ||

ailadhānē nadīm tīrtvā
prāpya cāparaparvatān |

śilāmākurvatī tīrtvā

āgnēyaṃ śalyakarṣaṇam || 2.71.3 ||

satyasandhaḥ śucirbhūtvā

prēkṣamāṇaḥ śilāvahām |

abhyagāt sa mahāśailān

vanam caitraratham prati || 2.71.4 ||

sarasvatīm ca gaṅgāṃ ca

yugmēna pratipadya ca |

uttarān vīramatsyānām

bhāruṇḍam prāviśad vanam || 2.71.5 ||

vēginīm ca kuṇḍīṅgākhyām

hrādinīm parvatāvṛtām |

yamunām prāpya santīrṇō

balamāśvāsaya tadā || 2.71.6 ||

śītīkṛtya tu gātrāṇi

klāntānāśvāsya vājinaḥ |

tatra snātvā ca pītvā ca

prāyādādāya cōdakam || 2.71.7 ||

rājaputrō mahāranya -

manabhīkṣṇōpasēvitam |

bhadrō bhadreṇa yānēna

mārutaḥ khamivātyagāt || 2.71.8 ||

bhāgīrathīm duṣpratarām

sōm'sudhānē mahānadīm |

upāyād rāghavastūrṇam
prāgvaṭē viśrutē purē || 2.71.9 ||

sa gaṅgāṃ prāgvaṭē tīrtvā
samāyāt kuṭikōṣṭikām |
sabalastām sa tīrtvātha
samagād dharmavardhanam || 2.71.10 ||

tōraṇam dakṣiṇārdhēna
jambūprastham samāgamat |
varūtham ca yayau ramyam
grāmaṃ daśarathātmajaḥ || 2.71.11 ||

tatra ramyē vanē vāsam
kṛtvāsau prāṇmukhō yayau |
udyānamujjihānāyāḥ
priyakā yatra pādapāḥ || 2.71.12 ||

sa tāṃstu priyakān prāpya
śīghrānāsthāya vājinaḥ |
anujñāpyātha bharatō
vāhinīm tvaritō yayau || 2.71.13 ||

vāsam kṛtvā sarvatīrthē
tīrkhā cōttānikām nadīm |
anyā nadīśca vividhaiḥ
pārvatīyaisturaṅgamaiḥ || 2.71.14 ||

hastipṛṣṭhakamāsādya
kuṭikāmapyavartata |

tatāra ca naravyāghrō
lōhityē ca kapīvatīm || 2.71.15 ||

ēkasālē sthāṇumatīm
vinatē gōmatīm nadīm |
kaliṅganagarē cāpi
prāpya sālavanam tadā || 2.71.16 ||

bharataḥ kṣipramāgacchat
supariśrāntavāhanaḥ |
vanam ca samatītyāśu
śarvaryāmaruṇodayē || 2.71.17 ||

ayōdhyām manunā rājñā
nirmitām sa dadarśa ha |
tām purīm puruṣavyāghraḥ
saptarātrōṣitaḥ pathi || 2.71.18 ||

ayōdhyāmagratō dṛṣṭvā
sārathim cēdamabravīt |
ēṣā nātipratītā mē
puṇyōdyānā yaśasvinī || 2.71.19 ||

ayōdhyā dṛśyatē dūrāt
sārathē pāṇḍumṛttikā |
yajvibhirguṇasampannai -
rbrāhmaṇairvēdapāragaiḥ || 2.71.20 ||

bhūyiṣṭhamṛddhairākīrṇā
rājarṣivarapālītā |

ayōdhyāyāṃ purā śabdaḥ
śrūyatē tumulō mahān || 2.71.21 ||

samantānnaranārīṇāṃ
tamadya na śṛṇōmyaham |
udyānāni hi sāyāhnē
krīḍitvōparatairnaraiḥ || 2.71.22 ||

samantād vipradhāvadbhiḥ
prakāśantē mamānyathā |
tānyadyānurudantīva
parityaktāni kāmibhiḥ || 2.71.23 ||

araṇyabhūtēva purī
sārathē pratibhāti mām |
nahyatra yānaidrśyantē
na gajairna ca vājibhiḥ |
niryāntō vābhiyāntō vā
naramukhyā yathā purā || 2.71.24 ||

udyānāni purā bhānti
mattapramuditāni ca |
janānāṃ ratisaṃyōgē -
ṣvatyantaguṇavanti ca || 2.71.25 ||

tānyētānyadya paśyāmi
nirānandāni sarvaśaḥ |
srastaparṇairanupathaṃ
vikrōśadbhiriva drumaiḥ || 2.71.26 ||

nādyāpi śrūyatē śabdō
 mattānāṃ mṛgapakṣiṇām |
 saraktāṃ madhurāṃ vāṇī
 kalaṃ vyāharatāṃ bahu || 2.71.27 ||

candanāgurusamprktō
 dhūpasammūrchitō'malaḥ |
 pravāti pavanaḥ śrīmān
 kiṃ nu nādyā yathā purā || 2.71.28 ||

bhērīmṛdaṅgavīṇānāṃ
 kōṇasaṅghaṭṭitaḥ punaḥ |
 kimadya śabdō virataḥ
 sadādīnagatiḥ purā || 2.71.29 ||

aniṣṭāni ca pāpāni
 paśyāmi vividhāni ca |
 nimittānyamanōjñāni
 tēna sīdati mē manaḥ || 2.71.30 ||

sarvathā kuśalaṃ sūta
 durlabhaṃ mama bandhuṣu |
 tathā hyasati sammōhē
 hṛdayaṃ sīdatīva mē || 2.71.31 ||

viṣaṇṇaḥ śrāntahṛdaya -
 strastaḥ saṃlulitēndriyaḥ |
 bharataḥ pravivēśāśu
 purīmikṣvākupālitām || 2.71.32 ||

dvārēṇa vaijayantēna
 prāviśacchrāntavāhanaḥ |
 dvāḥsthairutthāya vijaya -
 muktastaiḥ sahitō yayau || 2.71.33 ||

sa tvanēkāgrahṛdayō
 dvāḥsthaṃ pratyarcya taṃ janam |
 sūtamaśvapātēḥ klānta -
 mabravīt tatra rāghavaḥ || 2.71.34 ||

kimahaṃ tvarayā'nītaḥ
 kāraṇēna vinānagha |
 aśubhāśaṅki hṛdayaṃ
 śīlaṃ ca patatīva mē || 2.71.35 ||

śrutā nu yādrśāḥ pūrvam
 nṛpatīnāṃ vināśanē |
 ākārāṃstānahaṃ sarvā -
 niha paśyāmi sārathē || 2.71.36 ||

sammārjanavīhīnāni
 paruṣāṇyupalakṣayē |
 asaṃyatakavāṭāni
 śrīvīhīnāni sarvaśaḥ || 2.71.37 ||

balikarmavīhīnāni
 dhūpasammōdanēna ca |
 anāśitakuṭumbāni
 prabhāhīnajanāni ca || 2.71.38 ||

alakṣmīkāni paśyāmi
 kuṭumbibhavanānyaham |
 apētamālyaśōbhāni
 asammṛṣṭājirāṇi ca || 2.71.39 ||

dēvāgārāṇi śūnyāni
 na bhāntīha yathā purā |
 dēvatārcāḥ praviddhāśca
 yajñagōṣṭhāstathaiva ca || 2.71.40 ||

mālyāpaṇēṣu rājantē
 nādyā paṇyāni vā tathā |
 drśyantē vaṇijō'pyadya
 na yathāpūrvamatra vai || 2.71.41 ||

dhyānaśamvignahrdayā
 naṣṭavyāpārayantritāḥ |
 dēvāyatanacaityēṣu
 dīnāḥ pakṣimṛgāstathā || 2.71.42 ||

malinaṃ cāśrupūrṇākṣaṃ
 dīnaṃ dhyānaparaṃ kṛśaṃ |
 sastrīpuṃsaṃ ca paśyāmi
 janamutkaṇṭhitaṃ purē || 2.71.43 ||

ityēvamuktvā bharataḥ
 sūtaṃ taṃ dīnamānasaḥ |
 tānyaniṣṭānyayōdhyāyāṃ
 prēkṣya rājagṛhaṃ yayau || 2.71.44 ||

tāṃ śūnyaśṛṅgāṭakavēśmarathyāṃ
 rajōruṇadvāarakavāṭayantrām |
 dr̥ṣṭvā purīmindrapurīprakāśāṃ
 duḥkhēna sampūrṇatarō babhūva || 2.71.45 ||

babhūva paśyan manasō'priyāṇi
 yānyanyadā nāsyā purē babhūvuḥ |
 avākśirā dīnamanā na hṛṣṭaḥ
 piturmahātmā pravivēśa vēśma || 2.71.46 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyē
 ayōdhyākāṇḍē ēkasaptatitamaḥ sargaḥ ||